

Paerewa Paetae

Aronga Tikanga ā-lwi 1.1

Ingoa Te whakaatu māramatanga ki tā te Māori pāhekoheko ki te ao tūroa

Kaupae 1 **Whiwhinga** 4 **Aromatawai** Ā-rotu

Marau akoranga Te Marautanga o Aotearoa

Kokonga akoranga Tikanga ā-lwi

Mana rēhita Kua rēhitatia **Te rā i mana ai** 12 Hakihea 2013

Te rā e arotakengia ai 31 Hakihea 2016 **Te rā i puta ai** 12 Hakihea 2013

Te Hononga ki te Marautanga

I ahu mai tēnei paerewa paetae i te Taumata 6 o *Te Marautanga o Aotearoa*, i whakaputaina e Te Pou Taki Kōrero i te tau 2008.

Whāinga Paetae

Matawhenua

- 6.1 *He motuhake tonu ngā āhuetanga o te taiao tūturu me te taiao ahurea, ā, ka waihangatia ēnei e ngā tukanga whakaauaha tauira mokowā.*
- 6.2 *He maha ngā ara pāhekoheko rerekē a te tangata ki tōna taiao.*

Hītori

- 6.1 *Ko ngā pūtaketanga me ngā otinga o ngā tūāhua o mua i waihanga i te āhua noho a te iwi o Aotearoa.*

E hono ana ki te Papa Whakaako mō Tikanga ā-lwi kei te pae ipurangi nei:
<http://tmoa.tki.org.nz/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>.

Te Hononga ki ngā Tikanga Aromatawai

Kei tēnei pae ipurangi ngā Tikanga Aromatawai mō tēnei paerewa paetae:
<http://tmoa.tki.org.nz/Taumata-Matauranga-a-Motu-Ka-Taea>.

Paerewa Paetae

<p>Paetae Te whakaatu māramatanga ki tā te Māori pāhekoheko ki te ao tūroa.</p>	<p>Hei tohu i te paetae:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka tautohu i: <ul style="list-style-type: none"> – ngā ariā matua e ārahi ana i te pāhekoheko a te Māori ki tōna taiao – ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā – ngā whakapapa o ngā atua.
<p>Kaiaka He kaiaka te whakaatu māramatanga ki tā te Māori pāhekoheko ki te ao tūroa.</p>	<p>Hei tohu i te kaiaka:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka whakaahua i: <ul style="list-style-type: none"> – ngā hononga i waenga i ngā ariā matua – ngā tikanga, te kawa rānei, e pā ana ki aua ariā – ngā whakapapa o ngā atua: <ul style="list-style-type: none"> ○ te wāhi ki ia atua ○ te whanaungatanga o tētahi atua ki tētahi.
<p>Kairangi He kairangi te whakaatu māramatanga ki tā te Māori pāhekoheko ki te ao tūroa.</p>	<p>Hei tohu i te kairangi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka whakamārama i: <ul style="list-style-type: none"> – te whaitake o ngā tikanga e pā ana ki ngā ariā matua – ngā whakapapa o ngā atua: <ul style="list-style-type: none"> ○ te wāhi ki ia atua ○ te whanaungatanga o tētahi atua ki tētahi.

Kōrero Āpiti

E whai ake nei ko te whakamāramatanga o ngā kupu whaitake, kīanga rānei:

te ao tūroa	Ngā āhuratanga katoa o te ao kikokiko me te ao wairua. Ki tā te Māori, mai rā anō he mea tūhono ēnei āhuratanga katoa, tētahi ki tētahi.
te wāhi ki ia atua	Katoa ngā mahi, ngā kawenga, ngā whakahaere e pā ana ki tētahi atua.
te whanaungatanga o tētahi atua ki tētahi	Te āhua o te whanaungatanga, te mahi tahi rānei, o tētahi atua ki tētahi, i tēnā horopaki me tēnā, i tēnā wāhi me tēnā.
ngā ariā matua	<p>Koia nei ētahi:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaitiakitanga • tapu/noa • mana: mana atua, mana whenua, mana tangata • tino rangatiratanga • tūrangawaewae • ahi kā, ahi mātaotao • manaakitanga • aroha • te maramataka

	<ul style="list-style-type: none"> • tuakana/teina • whanaungatanga.
ngā tikanga	Ngā ritenga kei te kawea e ngāi Māori i ia rā, i ia rā. Hei whakaata ēnei i ngā whakaaro tuku iho, ā, koia anō hei ārahi i ngā whanonga tika i roto i te ao Māori. Ka rerekē pea te āhua o ngā tikanga me ngā ritenga i tēnā rohe, i tēnā iwi rānei.
te kawa	Ngā tikanga pūmau, tapu hoki hei whakahaere i tētahi āhuatanga o te ao Māori (<i>Te Pātaka Kupu</i>).

Tātari Kounga

- 1 Me mātua whakamana ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi e te Mana Tohu Mātauranga o Aotearoa ka rēhita ai i ngā hua ka puta mai i ngā aromatawai ki ngā paerewa paetae.
- 2 Ko ngā Kaituku Akoranga me ngā Whakahaere Whakangungu Ahumahi kua mana, ā, e aromatawai ana i ā rātou hōtaka ki ngā paerewa paetae, me uru rātou ki ngā pūnaha whakarite e tika ana mō aua paerewa paetae.

Ko te tohutoro ki te Mahere Whakamana, Whakaōritenga hoki

0233